ЗМЕСТ

Прадмова.......... 3
Падача формаў у слоўніку.......... 4
Формы назоўнікаў 5
Формы дзеясловаў 6
Формы лічэбнікаў і займеннікаў 7
Скарачэнні.......... 8
Беларускі алфавіт.......... 9

А.......... 10
Б.......... 57
В.......... 76
Г.......... 103
Д.......... 122
Е.......... 145
Ё.......... 146
Ж.......... 146
З.......... 150
І.......... 194
Й.......... 202
К.......... 202
Л.......... 233
М.......... 245
Н.......... 265
О.......... 292
П.......... 292
Р.......... 376
С.......... 405
Т.......... 452
У (Ў).......... 468

Ф 493
Х 501
Ц 508
Ч 515
Ш 521
Э 531
Ю 537
Я 537

Асабовыя ўласныя імёны 542
Асабовыя ўласныя імёны,
распаўсюджаныя па-за межамі Беларусі 549

ПРАДМОВА

Слоўнік налічвае каля 42 000 слоў, што складаюць аснову сучаснай беларускай літаратурнай мовы і размоўнай практыкі. Асноўная ўвага ў слоўніку надаецца словам з цяжкім напісаннем ці формазмяненнем. Геаграфічныя назвы падаюцца ў агульным алфавітным парадку дзеля зручнасці пошуку вытворных ад іх прыметнікаў і назоўнікаў.

Асабовыя ўласныя мужчынскія і жаночыя імёны вылучаны ў асобныя дадаткі, змешчаныя ў канцы слоўніка.

За апошнія гады ў грамадстве адбыліся велізарныя змены, якія ў значнай меры закранулі беларускую мову. У мове заканамерна з'явіліся словы, што апісваюць новыя рэаліі. Словы, якія пасняшаліся запісаць ва «ўстарэлыя», вярнуліся ў актыўны ўжытак. Усё гэта знайшло сваё адлюстраванне ў слоўніку.

Слоўнік прызначаны для практычнай дапамогі навучэнцам і выкладчыкам школ, вучылішчаў і ўніверсітэтаў, а таксама ўсім, хто гаворыць і піша па-беларуску.

Гэты «Арфаграфічны слоўнік беларускай мовы» падрыхтаваны ў адпаведнасці з «Правіламі беларускай арфаграфіі і пунктуацыі», зацверджанымі Законам Рэспублікі Беларусь за 23 ліпеня 2008 г. (№ 420-З). Перадача граматычных формаў у цэлым адпавядае патрабаванням, выкладзеным у «Кароткай граматыцы беларускай мовы» пад навуковай рэдакцыяй А. А. Лукашанца (ч. 1. Мінск: Беларуская навука, 2007). Разам з тым, у гэтым слоўніку вельмі шырока адлюстраваная тая магчымая варыянтнасць граматычных формаў, што непасрэдна вынікае з сучаснай беларускай моўнай практыкі. Крытэрыем уключэння або неўключэння той або іншай слова-

формы ў склад гэтага слоўніка служылі не суб'ектыўныя меркаванні таго або іншага айчыннага мовазнаўцы, а вынікі аналізу досыць вялікага корпуса апублікаваных у розным выглядзе беларускіх тэкстаў.

Пры падрыхтоўцы выдання яго аўтарамі былі найперш выкарыстаныя творы сучаснай мастацкай літаратуры, публікацыі ў перыёдыцы (у т. л. у інтэрнэце), а таксама наступныя лексікаграфічныя крыніцы:

1. Слоўнік асабовых імёнаў. Пад рэд. М. Н. Крыўко. — Мінск: Тэсей, 2000.
2. Слоўнік беларускай мовы. Пад рэд. М. В. Бірылы. — Мінск: БелСЭ, 1987.
3. Струкава С. М. Слоўнік архаізмаў і гістарызмаў (па творах беларускай мастацкай літаратуры і публіцыстыкі). — Мінск: Беларуская навука, 2007.
4. Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы. Пад рэд. М. Р. Судніка і М.Н.Крыўко. 4-е выд. — Мінск: БелЭн, 2005.
5. Уласевіч В. І., Даўгалевіч Н. М. Слоўнік новых слоў беларускай мовы. — Мінск: «ТетраСистемс», 2009.

Аўтары і выдавецтва з удзячнасцю паставяцца да любых прапаноў і заўваг, якія змогуць быць улічаныя пры падрыхтоўцы наступных выданняў «Арфаграфічнага слоўніка беларускай мовы».

Падача формаў у слоўніку

У слоўніку падаюцца тыя формы словаў, якія могуць выклікаць цяжкасці пры напісанні. Формы аднаго слова звычайна скарачаюцца да апошняй агульнай літары або дзвюх літар, пасля якіх іх напісанне адрозніваецца:

лю́лька, -льцы, -лек

Варыянты слова прыводзяцца ў адным артыкуле з дапамогай злучніка *і*, калі адрозніваюцца націскам або маюць аднолькавае словазмяненне:

зра́ння *і* **зранння́** *прысл.*

Формы назоўнікаў

Склонавыя формы прыводзяцца толькі для назоўнікаў, займеннікаў і лічэбнікаў. Прыметнікі і дзеепрыметнікі, у т. л. іх субстантываваныя адпаведнікі, у абсалютнай большасці выпадкаў падаюцца толькі ў форме мужчынскага роду адзіночнага ліку.

Форма роднага склону множнага ліку прыводзіцца для ўсіх назоўнікаў, якія ўжываюцца ў множным ліку:

пыта́нне, -нні, -нняў

Для назоўнікаў з рухомым націскам прыводзіцца таксама форма назоўнага склону множнага ліку:

гняздо́, гняздзе́, *мн. л.* гнёзды *і* гнязды́ (+ *лічэбн.* 2, 3, 4), гнёздаў

Для назоўнікаў жаночага роду першага скланення (з асновай на -а) прыводзіцца форма давальнага і меснага склонаў адзіночнага ліку:

абало́нка, -нцы, -нак

Для назоўнікаў мужчынскага роду першага скланення (з асновай на -а) прыводзяцца формы давальнага, творнага і меснага склонаў адзіночнага ліку:

мужчы́на *м. р.*, -ну, -нам, -не, -н(аў)

Для назоўнікаў агульнага роду першага скланення (з асновай на -а) прыводзяцца формы давальнага, творнага і меснага склонаў адзіночнага ліку для абодвух родаў:

запява́ла *агульн. р.*, *м. р.* -лу, -лам, -ле; *ж. р.* -ле, -лай (-лаю), *мн.* л. *Р* -л(аў)

Для назоўнікаў мужчынскага роду другога скланення прыводзяцца формы роднага і меснага склонаў адзіночнага ліку:

каме́ньчык, -ка, -ку, -каў

Для назоўнікаў ніякага роду другога скланення прыводзіцца форма меснага склону адзіночнага ліку:

вясе́лле, -ллі, -лляў

Для назоўнікаў жаночага роду трэцяга скланення (з чыстай асновай) прыводзіцца форма творнага склону адзіночнага ліку:

акварэ́ль, -ллю, -ляў *і* -лей

Для рознаскланяльных назоўнікаў ніякага роду (з асновай на -ня/-нё) прыводзяцца формы роднага, давальнага, меснага і творнага склонаў адзіночнага ліку, а таксама форма назоўнага склону множнага ліку:

цяля́ *і* **цялё** *рознаскл.*, *РДМ* -ля́ці, *Т* -лём, *мн.* -ля́ты, -ля́таў(-лят)

Пры адсутнасці або малаўжывальнасці ў слова формаў множнага або адзіночнага ліку, у слоўніку падаюцца толькі формы адпаведна адзіночнага або множнага ліку:

ангі́на, -не
дзве́ры, дзвярэ́й

Для субстантываваных прыметнікаў прыводзяцца формы роднага склону адзіночнага ліку:

падда́ны, -ага, -ых

Варыянтныя формы прыводзяцца з ужываннем круглых дужак або, пры матываванай ці няпоўнай варыянтнасці, з дапамогай злучніка *і*:

адно́сіны *мн.* л., -н(аў)
алья́с, -са *і* -су (*зб.*), се
выкана́ўца *агульн. р., м. р. ДМ* -цу, -цам, *ж. р.* -цы, -цай (-цаю), *мн.* л. Р -цаў

Формы дзеясловаў

Для ўсіх дзеясловаў прыводзяцца формы цяперашняга ці будучага простага часу. Для дзеясловаў з нязменнай асновай і нерухомым націскам прыводзяцца формы першай, другой і трэцяй асобаў адзіночнага ліку і трэцяй асобы множнага ліку:

апавяда́ць, -а́ю, -а́еш, -а́е, -а́юць

Для дзеясловаў з чаргаваннем у аснове, з рухомым націскам ці з націскам на асабовы канчатак прыводзяцца формы ўсіх асобаў:

студзíць, студжý, стýдзіш, -дзіць, -дзім, -дзіце, -дзяць

Варыянтныя формы падаюцца з ужываннем круглых дужак:

адлíць, адалью́ (адлію́), -лье́ш (-ліе́ш), -лье́ (-ліе́), -льём (-ліём), -льяце́ (-ліяце́), -лью́ць (-лію́ць); адлíў, -ліла́, -ло́, -лí; адлí, -íце

Для некаторых дзеясловаў прыводзяцца таксама формы прошлага часу і загаднага ладу, калі яны ўтвараюцца нетыповым чынам:

сцерагчы́, сцерагý, сцеражэ́ш, -жэ́, -жо́м, -жаце́, сцерагýць; сцяро́г, сцерагла́, -ло́, -лí; сцеражы́, -ы́це

Формы лічэбнікаў і займеннікаў

Для лічэбнікаў прыводзяцца ўсе формы:

пяць *ліч., РДМ* пяцí, *Т* пяццю́

Для займеннікаў прыводзяцца ўсе формы для кожнага роду і ліку асобна:

ён *займ., РВ* яго́, *Д* ямý, *ТМ* ім
яна́ *займ., РВ* яе́, *ДМ* ёй, *Т* ёй (ёю)
яно́ *займ., РВ* яго́, *Д* ямý, *ТМ* ім
яны́ *займ., РВМ* іх, *Д* ім, *Т* íмі

Скарачэнні

агульн. р. — агульны род
афіц. — афіцыйная назва
В — вінавальны склон
вар. — варыянт
выкл. — выклічнік
гіст. — гістарычная назва або гістарызм
гл.— глядзі
груб. — грубае слова
Д — давальны склон
дзеепрысл. — дзеепрыслоўе
ж. р. — жаночы род
займ. — займеннік
зб. — зборны назоўнік
злучн. — злучнік
кл. ф. — клічная форма
лічэбн. — лічэбнік
М — месны склон
м. р. — мужчынскі род
мадальн. — мадальнае/уводнае слова
выказн. — ужываецца ў значэнні выказніка
мн. л. — множны лік
н. р. — ніякі род
нескл. — нескланяльнае слова
прыназ. — прыназоўнік
прым. — прыметнік
прысл. — прыслоўе
Р — родны склон
рознаскл. — рознаскланяльны назоўнік
Т — творны склон
трад. — традыцыйная назва
старабел. — старабеларускае слова
часц. — часціца

БЕЛАРУСКІ АЛФАВІТ

Аа	Зз	Пп	Цц
Бб	Іі	Рр	Чч
Вв	Йй	Сс	Шш
Гг	Кк	Тт	Ыы
Дд	Лл	Уу	Ьь
Ее	Мм	Ўў	Ээ
Ёё	Нн	Фф	Юю
Жж	Оо	Хх	Яя

Заўвагі: Дыграфы Дж, Дз пры размяшчэнні слоў у алфавітным парадку разглядаюцца кожны як дзве літары.

Апостраф пад увагу не прымаецца.

А

аа́зіс, -са, -се, -саў
Аа́хен *гл.* **А́хен**
аб *злучн.*, *прыназ.*
а́ба *прыназ.*
аба́бак, -бка, -бку, -бкаў
ababе́гчы, -бягу́, -бяжы́ш, -жы́ць, -жы́м, -бежыце́, -бягу́ць; -бе́г, -гла, -глі; -бяжы́, -ы́це
абабі́ты
абабі́ць, -б’ю́, -б’е́ш, -б’е́, -б’ём, -б’яце́, -б’ю́ць; -бі́ў, -і́ла, -і́лі; -бі́, -бі́це
абабра́ны
абабра́ць, абяру́, -рэ́ш, -рэ́, -ро́м, аберацé, абяру́ць
абавя́зак, *РДМ* -зку, -зкаў
абавя́заны
абавяза́цельства, -ве, -ваў
абавяза́цца, -вяжу́ся, -вя́жашся, -вя́жацца, -вя́жамся, -вяжацéся, -вя́жуцца
абавяза́ць, -вяжу́, -вя́жаш, -жам, -жа, -жаце, -жуць
абавя́зваць, -аю, -аеш, -ае, -аюць
абавязко́васць, -цю
абавязко́вы
абагаві́ць, -аўлю́, -аві́ш, -аві́ць, -аві́м, -авіце́, -авя́ць
абагаўле́нне, -нні
абагаўлёны
абагаўля́ць, -я́ю, -я́еш, -я́е, -я́юць
абагаці́ць, -чу́, -ці́ш, -ці́ць, -ці́м, -ціце́, -ця́ць
абагача́льнік, -ка, -ку, -каў
абагача́льны
абагна́ны
абагна́ць, абганю́, абго́ніш, -ніць, -нім, -ніце, -няць
абагну́ты
абагну́ць, -ну́, -не́ш, -не́, -нём, -няце́, -ну́ць
абаграва́льнік, -ка, -ку, -каў
абаграва́льны
абаграва́нне, -нні
абаграва́ць, -а́ю, -а́еш, -а́е, -а́юць
абагрэ́ў, -э́ву, -э́ве
абагрэ́ць, -э́ю, -э́еш, -э́е, -э́юць
абагу́ленасць, -цю
абагу́ленне, -нні, -нняў
абагу́лены
абагу́ліць, -лю, -ліш, -ліць, -ляць
абагу́льванне, -нні
абагу́льваць, -аю, -аеш, -ае, -аюць
абагу́льненасць, -цю
абагульне́нне, -нні, -нняў
абагу́льнены
абагу́льніць, -ню, -ніш, -ніць, -няць
абагульня́льны
абадзьму́ць, -му́, -ме́ш, -ме́, -мём, -мяце́, -му́ць
абадо́к, -дка́, -дку́, -дко́ў
абадра́нец, -нца, -нцу, -нцаў
абадра́ны
абадра́ць, абдзяру́, -рэ́ш, -рэ́, -ро́м, абдзерацé, абдзяру́ць; абадра́ў, -а́ла, -а́лі; абдзяры́, -ы́це
абажу́р, -ра, -ры, -раў
абазва́ны
абазва́ць, абзаву́, -ве́ш, -ве́, -вём, -вяце́, -ву́ць
абазна́насць, -цю
абазна́ны
абазна́чаны
абазнача́ць, -а́ю, -а́еш, -а́е, -а́юць
абазна́чыць, -чу, -чыш, -чыць, -чаць
абазначэ́нне, -нні, -нняў
Абака́н, -на, -не
абало́нка, -нцы, -нак

абало́нь, *РДМ* -ні, -няў *і* -ней
абамле́ць, -е́ю, -е́еш, -е́е, -е́юць
абанеме́нт, -нта, -нце, -нтаў
абанеме́нтны
абане́нт, -нта, -нце, -нтаў
абане́нтны
абане́нцкі
абанкру́ціцца, -у́чуся, -у́цішся, -у́ціцца, -у́цяцца
аба́пал *прысл.*, *прыназ.*
абапе́рці, абапру́, -рэ́ш, -рэ́, -ро́м, абапрацé, абапру́ць; абапёр, абапе́рла, -лі; абапры́, -ы́це
абапёрты
абапіра́ць, -а́ю, -а́еш, -а́е, -а́юць
абапо́льны
абапрэ́лы
абараназдо́льнасць, -цю
абара́нак, -нка, -нку, -нкаў
абарані́ць, абараню́, абаро́ніш, -ніць, -нім, -ніце, -няць
абараня́ць, -я́ю, -я́еш, -я́е, -я́юць
абара́ць, -ру́, -рэ́ш, -ро́м, -рацé, -ру́ць
абарача́льны
абарачэ́нне, -ні
абарва́ны
абарва́цца, -ву́ся, -ве́шся, -ве́цца, -вёмся, -вяце́ся, -ву́цца
абарва́ць, -ву́, -ве́ш, -ве́, -вём, -вяцé, -ву́ць
абарда́ж, -жу, -жы
абармо́т, -о́та, -о́це, -о́таў
абаро́на, -не
абаро́ненасць, -цю
абаро́нены
абаро́нца *агульн. р.*, *м. р.* *ДМ* -цу, -цам, *ж. р.* -цы, -цай (-цаю), *мн. л. Р* -цаў
абаро́нчы
абаро́т, -о́ту, -о́це, -о́таў
абаро́чваць, -аю, -аеш, -ае, -аюць
абарыге́н, -на, -не, -наў
абарыге́нны
аба́т, -а́та, -а́це, -а́таў
абаткну́ты
абаткну́ць, -ну́, -не́ш, -не́, -нём, -няце́, -ну́ць
аба́цтва, -ве, -ваў
аба́члівасць, -цю
аба́члівы
абая́льны
аббіва́ць, -а́ю, -а́еш, -а́е, -а́юць
аббраха́ць, аббрашу́, аббрэ́шаш, -ша, -шам, -шаце, -шуць
аббрэ́хваць, -аю, -аеш, -ае, -аюць
аббяга́ць, -а́ю, -а́еш, -а́е, -а́юць
абвадні́ць, абваднюю́, абво́дніш, -ніць, -нім, -ніце, -няць
абва́жваць, -аю, -аеш, -ае, -аюць
абва́жыць, -жу, -жыш, -жыць, -жаць
абва́л, -лу, -ле, -лаў
абвалі́цца, абвалю́ся, абва́лішся, -ліцца, -лімся, -ліцеся, -ляцца
абва́львацца, -аецца, -аюцца
абва́льны
абвары́ць, абвару́, абва́рыш, -рыць, -рым, -рыце, -раць
абвастра́ць, -а́ю, -а́еш, -а́е, -а́юць
абвастры́цца, -вастру́ся, -во́стрышся, -во́стрыцца, -во́стрымся, -вастрыце́ся, -во́страцца
абвастрэ́нне, -нні
абвашы́вець, -ею, -ееш, -ее, -еем, -ееце, -еюць
абве́зці, абвязу́, -зе́ш, -зём, абвезяце́, абвязу́ць; абвёз, абве́зла, -лі; абвязі́, -і́це
абве́ргнуты
абве́ргнуць, -ну, -неш, -не, -нуць
абве́сіць, -е́шу, -е́сіш, -е́сіць, -е́сяць